

Η Οικονομική Πολιτική Εντός και Εκτός Ευρώ

[Δεύτερη εκδοχή, με μικρές προσθήκες – 30/9/2011]

Θεόδωρος Μαριόλης

Αν. Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας, Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Το παρόν αποτελεί το κείμενο επί του οποίου βασίστηκε η ομιλία μου στην ανοικτή συζήτηση με θέμα: «Στάση πληρωμών: οι επόμενες ώρες», η οποία διοργανώθηκε από το «Μέτωπο Αλληλεγγύης και Ανατροπής», τη Δευτέρα 26 Σεπτεμβρίου 2011. Οι σημειώσεις δηλώνονται με [·], και βρίσκονται στο τέλος του κειμένου.

Εισαγωγή

Στα ακόλουθα αναλύω την οικονομική πολιτική που ασκείται εντός ευρώ, τα τρέχοντα χαρακτηριστικά και το επακόλουθο αδιέξοδο της ελληνικής οικονομίας, ενώ, τέλος, κάνω μία πρώτη εκτίμηση των οικονομικών συνεπειών της αποχώρησης της Ελλάδας από το ευρώ, καθώς επίσης και των μέτρων που θα πρέπει να ληφθούν σε αυτήν την περίπτωση.

Λόγω της σχετικής δυσκολίας του ζητήματος, θεωρώ καλύτερο (ή μάλλον πιο χρήσιμο) να προσδώσω στο κείμενο τη μορφή ερωτημάτων. Έτσι, απαντώ στα ακόλουθα επτά ερωτήματα:

1. Με ποια μέσα οι αρχές μίας εθνικής οικονομίας δύνανται να ρυθμίζουν την κατάσταση της;
2. Ποιοι αντικειμενικοί περιορισμοί υφίστανται κατά την άσκηση αυτών των μέσων;
3. Σε ποια κατάσταση βρίσκεται η ελληνική οικονομία;
4. Με ποια μέτρα μπορεί να σταθεροποιηθεί η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας παραμένοντας στο ευρώ;
5. Ποιες οι επιπτώσεων αυτών των μέτρων;
6. Υπάρχουν εναλλακτικά μέτρα; Εάν όχι, τότε ποιες οι επιπτώσεις της επιστροφής σε υποτιμημένη δραχμή;
7. Ποια άλλα μέτρα απαιτούνται εκτός ευρώ;

Απαντήσεις στα ερωτήματα

1. **Με ποια μέσα οι αρχές μίας οικονομίας δύνανται να ρυθμίζουν την κατάσταση της;**

Ως γνωστόν, με τα ακόλουθα:

- (i). Δημοσιονομικά.

- (ii). Νομισματικά.
- (iii). Συναλλαγματικά.
- (iv). Εμπορικά (δασμολογικές και μη δασμολογικές μορφές προστασίας).
- (v). Εισοδηματικά.

2. Ποιοι αντικειμενικοί περιορισμοί υφίστανται κατά την άσκηση αυτών των μέσων;

Οι ακόλουθοι δύο:

Π1. Στη γενική περίπτωση, ο αριθμός των στόχων, τους οποίους θέτουν οι αρχές οικονομικής πολιτικής, πρέπει να ισούται με τον αριθμό των χρησιμοποιούμενων μέσων (αυτό το θεώρημα οικονομικής πολιτικής αποδείχθηκε από τον νομπελίστα Jan Tinbergen).

Παράδειγμα: Οι αρχές μία οικονομίας με ανεργία και ελλειμματικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών δεν μπορούν να επαναφέρουν αυτά τα δύο μεγέθη στα όποια επιθυμητά επίπεδα μόνον με την αύξηση π.χ. των κρατικών δαπανών (ή τη μείωση των φόρων): αυτή η αύξηση θα οδηγήσει σε αύξηση του προϊόντος, και, άρα, σε μείωση της ανεργίας, αλλά σε χειροτέρευση του ισοζυγίου. Απαιτείται, λοιπόν, η χρήση πρόσθετου μέσου, όπως π.χ. η επιβολή δασμών. Η αύξηση των κρατικών δαπανών αυξάνει τη συνολική δαπάνη της οικονομίας («πολιτική αύξησης της δαπάνης»), ενώ η επιβολή δασμών αυξάνει (μειώνει) τη δαπάνη για τα ημεδαπά (αλλοδαπά) εμπορεύματα («πολιτική μεταστροφής της δαπάνης»), και, έτσι, επιτυγχάνονται και οι δύο στόχοι ταυτοχρόνως.

Π2. Εάν η οικονομία συμμετέχει σε ένα σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών και δεν υπάρχουν φραγμοί στην κυκλοφορία των χρηματικών κεφαλαίων, τότε το μέσο της νομισματικής πολιτικής είναι πλήρως αναποτελεσματικό, δηλ. είναι αδύνατον να ασκηθεί εθνική νομισματική πολιτική. Άρα, μεταξύ των τριών (σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία – ελεύθερη κίνηση χρηματικών κεφαλαίων – χρήση νομισματικής πολιτικής), οι εθνικές αρχές μπορούν να επιλέξουν μόνον δύο (αυτό το θεώρημα αποδείχθηκε από τον νομπελίστα Robert Mundell, και είναι γνωστό ως «Τρίλημμα της Ανοικτής Οικονομίας» ή, αλλιώς, «Ασύμβατο Τρίγωνο»).

Παράδειγμα: Δεδομένου ότι η Ελλάδα συμμετέχει στη ζώνη του ευρώ (ZE), έπεται ότι, εάν οι ελληνικές αρχές επιθυμούν να αυξήσουν την ποσότητα χρήματος, προκειμένου π.χ. να αυξήσουν το προϊόν ή/και να χρηματοδοτήσουν το δημοσιονομικό έλλειμμα, τότε θα πρέπει να επιβάλλουν φραγμούς (π.χ. φόρο συναλλαγών ή/και έλεγχο συναλλάγματος) στις κινήσεις των χρηματικών κεφαλαίων. Βεβαίως, το τελευταίο δεν επιτρέπεται στη ZE, όπως δεν επιτρέπεται και η νομισματική χρηματοδότηση του δημοσιονομικού ελλείμματος: Στη ZE έχει επιλεγεί το ενιαίο νόμισμα και η χωρίς φραγμούς

κίνηση των χρηματικών κεφαλαίων και, σε ευθυγράμμιση με τον Π2, η νομισματική πολιτική έχει ανατεθεί σε υπερεθνικό όργανο (την ΕΚΤ).

3. Σε ποια κατάσταση βρίσκεται η ελληνική οικονομία;

(i). Συμμετέχει στη ΖΕ: Άρα, δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει νομισματική, συναλλαγματική και εμπορική πολιτική. Απομένουν, λοιπόν, η δημοσιονομική και η εισοδηματική πολιτική. Και για αυτές, όμως, υπάρχουν *a priori* περιορισμοί:

- Η κατά σειρά πρώτη περιορίζεται από το «Σύμφωνο Σταθερότητας».
- Η δεύτερη από την ελευθερία της κίνησης των χρηματικών κεφαλαίων, πράγμα που σημαίνει την τάση ενός διεθνώς ενιαίου επιτοκίου και, άρα, ενός διεθνώς ενιαίου κόστους παραγωγής ανά μονάδα κεφαλαίου. Συνεπώς, η κύρια μεταβλητή που βρίσκεται υπό τον έλεγχο της εισοδηματικής πολιτικής είναι οι μισθοί (και όχι τα κέρδη).

(ii). Επίσης, στην τρέχουσα περίοδο η ελληνική οικονομία εμφανίζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

X1. Υψηλά ελλείμματα (και χρέη) του δημοσίου και του εξωτερικού τομέα (δηλ. «δίδυμα ελλείμματα»).

X2. Επιτόκια εξυπηρέτησης του δημοσίου και του εξωτερικού χρέους που υπερβαίνουν σημαντικά το ρυθμό μεταβολής του Α.Εγχ.Π., άρα ισχυρή τάση ανόδου αυτών των χρεών ως ποσοστά του Α.Εγχ.Π..

X3. Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος που αυξάνεται πιο γρήγορα από ό,τι των υπολοίπων χωρών και, συνεπώς, μειούμενη διεθνή ανταγωνιστικότητα: Για την περίοδο 2001-2009, η σωρευτική μείωση εκτιμάται (από την ΤτΕ αλλά και άλλους μελετητές) στο 27.7%, ως προς την παγκόσμια οικονομία, και στο 17.1%, ως προς τη ΖΕ.

Βασικό (με τη μαθηματική έννοια του όρου) είναι το **X3**, διότι παράγει, όπως μπορεί να αποδειχθεί, τα **X1** και **X2**. Συνεπώς, η αντιμετώπιση των προβλημάτων της οικονομίας έχει ως *αναγκαία* συνθήκη την αύξηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητάς της (αναλυτικά, βλ.: Μαριόλης και Παπουλής, 2010α, β, και Μαριόλης, 2011).

4. Με ποια μέτρα μπορεί να σταθεροποιηθεί η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας παραμένοντας στο ευρώ;

Με τα ακόλουθα δύο:

M1. Μείωση των κρατικών δαπανών-αύξηση φόρων.

M2. Μείωση των μισθών («εσωτερική υποτίμηση»).

Το **M1** (καθαυτό) οδηγεί σε μείωση του προϊόντος και σε βελτίωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Υπό τις «ηρωικές» προϋποθέσεις ότι το **M2** δεν μειώνει την ενεργό ζήτηση (αυτό συμβαίνει οπωσδήποτε όταν οι ροπές προς κατανάλωση από μισθούς και κέρδη είναι ίσες μεταξύ τους, πράγμα που δεν ισχύει: η κατά σειρά πρώτη ροπή είναι, συστηματικά, μεγαλύτερη από τη δεύτερη) και ότι όντως θα αυξήσει τη διεθνή ανταγωνιστικότητα, οδηγεί σε αύξηση του προϊόντος και σε βελτίωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

5. Ποιες οι επιπτώσεων αυτών των μέτρων;

Σχετικά με το **M1**: Μπορεί να εκτιμηθεί ότι, για την ελληνική οικονομία, κάθε μείωση του ποσοστού των κρατικών δαπανών στο Α.Εγχ.Π. κατά 1% οδηγεί σε μείωση του Α.Εγχ.Π. κατά 1.71%. Συνεπώς, ο ισοσκελισμός του πρωτογενούς ελλείμματος (ήταν στο 8% του Α.Εγχ.Π. το 2009) προϋποθέτει μείωση των δαπανών στο Α.Εγχ.Π. κατά 17%, η οποία συνεπάγεται τη συνολική (μακροχρόνια) μείωση του Α.Εγχ.Π. κατά 29%.^[1]

Σχετικά με το **M2**: είναι δύσκολο να εκτιμηθεί το εάν θα οδηγήσει σε βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, διότι το ζήτημα εξαρτάται όχι μόνον από τη μείωση των ελληνικών μισθών αλλά και από την εξέλιξη (i) των μισθών στον υπόλοιπο κόσμο, (ii) της παραγωγικότητας της εργασίας στην Ελλάδα σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο, και (iii) της τρέχουσας και της προσδοκώμενης ονομαστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ.

Δύο παρατηρήσεις, όμως:

(i). Οι μισθοί στην Ελλάδα διατηρούνται, επί δεκαετίες, συγκριτικά χαμηλοί χωρίς να βελτιώνεται η ανταγωνιστικότητα της (βλ. και Μαριόλης, 2010).

(ii). Εκτιμώ ότι η επί τρεις περίπου δεκαετίες έκθεση της οικονομίας στη διεθνή αγορά, η οποία οδήγησε στην ανάπτυξη (στη συρρίκνωση) των τομέων παραγωγής μη διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών (των τομέων παραγωγής διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών – βλ. π.χ. Gibson, 2010), έχει διαμορφώσει μία αυξανόμενη ροπή προς εισαγωγές και έναν μειούμενο βαθμό αύξησης των καθαρών εξαγωγών σε βελτιώσεις της ανταγωνιστικότητας (αναλυτικά, βλ. Μαριόλης και Παπουλής, 2010α, Ενότητες 3 και 4). Άρα, φαίνεται ότι απαιτείται μία ιδιαίτερα ισχυρή μείωση των μισθών προκειμένου να υπάρξουν (ενδεχομένως) σημαντικά αποτελέσματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, στο προϊόν και στο δημοσιονομικό έλλειμμα.

6. Υπάρχουν εναλλακτικά μέτρα; Εάν όχι, τότε ποιες οι επιπτώσεις της επιστροφής σε υποτιμημένη δραχμή;

Θα έχει γίνει αντιληπτό ότι τα προαναφερθέντα δύο μέτρα είναι και αυτά που έχουν πράγματι ληφθεί. Αν και θα τα συζητούσα με ενδιαφέρον, δεν μπορώ να δω την ύπαρξη εναλλακτικών μέτρων εντός ΖΕ.

Ποιες θα ήταν οι επιπτώσεις μίας επιστροφής σε υποτιμημένη δραχμή; Καταρχάς, απαιτούνται ορισμένες σύντομες διευκρινήσεις, διότι – περιέργως – όλα αυτά που ακούμε και διαβάζουμε, κατά κανόνα, στην Ελλάδα (ακόμα και από τμήματα της Αριστεράς), σχετικά με την υποτίμηση, δεν βρίσκονται σε κανένα εγχειρίδιο Μακροοικονομικής, συμπεριλαμβανομένων και των – περισσότερο ή λιγότερο – «ορθόδοξων»: βλ. π.χ. Blanchard (2006, κεφ. 19-21) και Krugman και Obstfeld (2011, κεφ. 16-19):

(i). Με την υποτίμηση αυξάνονται «ακαριαία» οι τιμές των αλλοδαπών εμπορευμάτων σε δραχμές και, άρα, μειώνεται η ημεδαπή ζήτηση για αυτά. Παράλληλα, μειώνονται οι τιμές των ημεδαπών εμπορευμάτων σε αλλοδαπό νόμισμα και, άρα αυξάνεται η αλλοδαπή ζήτηση για αυτά. Έτσι, το εξωτερικό ισοζύγιο της ημεδαπής τείνει να βελτιωθεί, το προϊόν της να αυξηθεί και το δημοσιονομικό έλλειμμα να μειωθεί.

(ii). Όμως, εκείνα τα αλλοδαπά εμπορεύματα, τα οποία χρησιμοποιούνται ως μέσα παραγωγής, αυξάνουν το κόστος παραγωγής των ημεδαπών εμπορευμάτων. Κατά συνέπεια, η διεθνής ανταγωνιστικότητα δεν αυξάνεται κατά το ποσοστό της υποτίμησης αλλά κατά ένα μικρότερο ποσοστό. Και, όχι μόνον: αυτή η διαδικασία συνεχίζεται επ' άπειρον και, τελικά, οι θετικές επιπτώσεις της εξανεμίζονται, *μακροχρονίως*, μέσω του πληθωρισμού που η ίδια δημιουργεί.

(iii). Από ποια άποψη είναι προτιμητέα και από ποια όχι;

– Καταρχάς, ενδείκνυται για την τόνωση της ζήτησης, όταν η οικονομία έχει δημοσιονομικά ελλείμματα και, συνεπώς, η δημοσιονομική επέκταση θα τα επιβαρύνει. Επίσης, είναι προτιμητέα συγκριτικά με την «εσωτερική υποτίμηση», ακριβώς επειδή δεν προαπαιτεί τη μείωση των μισθών (με ό,τι αρνητικές συνέπειες έχει αυτή η μείωση για τη ζήτηση) και την ύφεση-ανεργία προκειμένου να μειωθούν οι τιμές και να βελτιωθεί (ενδεχομένως) η ανταγωνιστικότητα, αλλά βελτιώνει *αμέσως* την τελευταία.

– Δεν είναι προτιμητέα όταν υπάρχει σοβαρή πιθανότητα ανάπτυξης προσδοκίων για έναν κύκλο συνεχών υποτιμήσεων και, έτσι, προκληθεί «φυγή κεφαλαίων». Σε αυτήν την περίπτωση, οι αρχές αναγκάζονται, αρχικά, να αυξήσουν τα επιτόκια, πράγμα που έχει αρνητικές επιπτώσεις στη ζήτηση, και, τελικά, όταν αρχίσουν να εξαντλούνται τα συναλλαγματικά αποθέματα, να υποτιμήσουν εκ νέου το νόμισμα, πράγμα που ενδέχεται να οδηγήσει την οικονομία σε υπερπληθωρισμό.[2]

Συγκεκριμένα, τώρα, για την ελληνική οικονομία οι επιπτώσεις από μία ονομαστική υποτίμηση της τάξης του 50% θα είναι οι εξής:[3]

1. Σύμφωνα με τα τρία εναλλακτικά σενάρια του πολυτομεακού υποδείγματος, που συγκροτήθηκε στο Μαριόλης *et al.* (1996), και στοιχεία από τον Συμμετρικό Πίνακα Εισροών- Εκροών (SIOT) της ελληνικής οικονομίας, για το έτος 2005 (τελευταία διαθέσιμα στοιχεία), ο οποίος συναθροίζει το σύνολο των εγχωρίως παραγομένων εμπορευμάτων σε 59, εκτιμάται ότι οι ετήσιοι ρυθμοί πληθωρισμού (σε όρους ακαθάριστης αξίας εγχώριας παραγωγής) θα είναι αυτοί που εμφανίζονται στον Πίνακα 1 (αναλυτικά, βλ. Κάτσινος, 2011, και Μαριόλης και Κάτσινος, 2011).

Πίνακας 1. Οι ετήσιοι ρυθμοί πληθωρισμού μετά την υποτίμηση κατά 50%

Έτος	Σενάριο 1	Σενάριο 2	Σενάριο 3
1	9.29%	5.31%	5.31%
2	5.96%	3.84%	1.59%
3	4.27%	2.99%	0.51%
4	3.26%	2.44%	0.16%
5	2.58%	2.06%	0.05%

2. Η διεθνής ανταγωνιστικότητα (σε όρους πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας) θα αυξηθεί στο πρώτο έτος κατά 37.2% με 42.4%.^[4] Στο δεύτερο έτος θα υπάρχει (σύμφωνα με τα δύο χειρότερα σενάρια) ένα κέρδος ανταγωνιστικότητας (σε σχέση με το αρχικό έτος) 29.5% με 37.2%. Και στο τρίτο, 24.2% με 33.2% (*ibid.*).

3. Σύμφωνα με το χειρότερο σενάριο, απαιτούνται περί τα 15-16 έτη ούτως ώστε να αυξηθεί το ημεδαπό επίπεδο των τιμών κατά 45%-46% και, επομένως, να εξανεμισθούν, πρακτικά, τα οφέλη της υποτίμησης στη διεθνή ανταγωνιστικότητα. Με άλλα λόγια, διαφαίνεται ότι η υποτίμηση θα δημιουργήσει συνθήκες ανάπτυξης για όχι σύντομο χρονικό διάστημα.

4. Έχει εκτιμηθεί (από μελετητές του ΔΝΤ και της ΤτΕ) ότι η ελαστικότητα όγκου των εξαγωγών ως προς τη διεθνή ανταγωνιστικότητα είναι μεταξύ 0.60 και 0.71, ενώ η ελαστικότητα όγκου των εισαγωγών είναι μεταξύ -0.90 και -0.92. Εφόσον η ανταγωνιστικότητα θα αυξηθεί κατά 37.2%, έπεται ότι:

(i). Οι εξαγωγές (48.24 δισ. ευρώ το 2010, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ.) θα αυξηθούν κατά 22.3% με 26.4% (σε όρους όγκου) και οι εισαγωγές (67.71 δισ. ευρώ) θα μειωθούν κατά 33.4% με 34.2% (σε όρους όγκου). Έτσι, το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών θα βελτιωθεί: από -19.5 δισ. ευρώ θα κατέλθει στα -128.1 εκατ. με -2.1 δισ. ευρώ.

(ii). Λόγω αυτής της βελτίωσης του ισοζυγίου, το Α.Εγχ.Π. (230.2 δισ. ευρώ το 2010) θα ανέλθει κατά 7.3% με 8.4% σε πραγματικούς όρους.^[5]

(iii). Η αύξηση του Α.Εγχ.Π., η επακόλουθη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος, και η αύξηση του ρυθμού πληθωρισμού τείνουν να μειώσουν το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του Α.Εγχ.Π.. Παράλληλα, η βελτίωση του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών, η επακόλουθη αύξηση του Α.Εγχ.Π., και η αύξηση του ρυθμού πληθωρισμού τείνουν, επίσης, να μειώσουν το εξωτερικό χρέος ως ποσοστό του Α.Εγχ.Π.. Από την άλλη πλευρά, η μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας, αυτή καθαυτή, τείνει να χειροτερεύσει αυτά τα ποσοστά. Ακριβώς επειδή το ποσοστό της υποτίμησης είναι υψηλό και το μεγαλύτερο μέρος του δημοσίου χρέους είναι εξωτερικό, εκτιμώ ότι η συνολική επίπτωση δεν επαρκεί για να σταθεροποιήσει τα δύο ποσοστά και, συνεπώς, απαιτείται αναδιαπραγμάτευση του χρέους.[6]

7. Ποια άλλα μέτρα απαιτούνται εκτός ευρώ;

Με την έξοδο από το ευρώ ανακτούνται, καταρχήν, και τα πέντε μέσα οικονομικής πολιτικής. Κατά τη γνώμη μου, το πρώτο ζήτημα που τίθεται είναι εάν θα επιδιωχθεί σταθεροποίηση της νέας ισοτιμίας της δραχμής ή εάν θα αφεθεί σε ελεύθερη διακύμανση. Αυτή τη στιγμή μάλλον κλίνω προς την πρώτη επιλογή, προκειμένου να συσταθεί περιβάλλον σταθερότητας. Έτσι, όμως, προκύπτουν δύο προβλήματα: πρώτον, αδρανοποιείται το μέσο της νομισματικής πολιτικής (βλ. ερώτημα 2, Π2) και, δεύτερον, η ΚΤ πρέπει να έχει επαρκή συναλλαγματικά αποθέματα για να υποστηρίζει αυτό το επίπεδο ισοτιμίας, ιδίως εάν αρχίσουν να αναπτύσσονται προσδοκίες ότι δεν είναι διατηρήσιμο. Βέβαια, οι προσδοκίες δεν αναπτύσσονται στο κενό, αλλά όταν οι αγορές ανιχνεύουν αντίφαση στο συνολικό μείγμα της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής ή διαρθρωτικές ανισορροπίες στην παραγωγική βάση. Και τα δύο προβλήματα δύνανται να αντιμετωπισθούν, έστω σε ορισμένο βαθμό, με τον περιορισμό της κινητικότητας των χρηματικών κεφαλαίων. Έτσι, το μέσο της νομισματικής πολιτικής καθίσταται ενεργό και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για π.χ. τη νομισματική χρηματοδότηση του δημοσίου ελλείμματος.[7]

Αν και πολύ σημαντικά, όλα τα προηγούμενα συνιστούν, τελικά, ρυθμίσεις από την πλευρά – κυρίως – της μακροοικονομικής ζήτησης ή, αλλιώς, βραχυχρόνια υποστυλώματα. Το αποφασιστικό είναι η μεσομακροχρόνια δημιουργία παραγωγικής βάσης μέσω της μερικής υποκατάστασης των εισαγωγών και εξειδίκευσης στα εμπορεύματα που οικονομία εμφανίζει ή δύναται να εμφανίσει «δυναμικά συγκριτικά πλεονεκτήματα» (βλ. και Μαριόλης, 2011). Σε συνάφεια, τέλος, δεν είναι διόλου τυχαίο ότι ορισμένες από τις χώρες που δεν αποδέχονται τα αξιώματα της «παγκοσμιοποίησης» αναπτύσσουν μία νέου τύπου διεθνή συνεργασία. Αναφέρομαι, φυσικά, στην «Μπολιβαριανή Συμμαχία για τους Λαούς της

Αμερικής» (ALBA, στα ισπανικά), η οποία αφορά σε συνολικό πληθυσμό της τάξης των 70 εκατομμυρίων και βασίζεται, σύμφωνα με τις διακηρύξεις της, στην αμοιβαία οικονομική βοήθεια, στον αντιπραγματισμό και στη μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας, παρά στην απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου που στοχεύει στη μεγιστοποίηση του ποσοστού κέρδους.[8] Νομίζω ότι οι χώρες του ευρωπαϊκού «Νότου» έχουν πολλά να διδαχθούν από αυτό το εγχείρημα.

Σημειώσεις

[1]. Αυτή η εκτίμηση βασίζεται στο σύνηθες, γραμμικό υπόδειγμα εισοδήματος-δαπανών (βλ. π.χ. Krugman και Obstfeld, 2011, κεφ. 16), και στις ποσοτικές εκτιμήσεις του Gros (2010) για την οριακή ροπή προς αποταμίευση (0.12), την οριακή ροπή προς εισαγωγές (0.28) και το φορολογικό συντελεστή (0.31) της ελληνικής οικονομίας, από τις οποίες προκύπτει ένας «πολλαπλασιαστής αυτόνομων δαπανών» της τάξης του 1.71 (σημειώνεται ότι ο Gros καταλήγει σε κάπως διαφορετικές εκτιμήσεις, διότι χρησιμοποιεί ένα παραλλαγμένο υπόδειγμα).

[2]. Δεν αποτελεί μυστικό, εάν ληφθεί υπόψη η εμπειρία και η λογική, ότι η «συνταγή» του ΔΝΤ για την ελληνική οικονομία θα περιελάμβανε, χωρίς καμία αμφιβολία, την υποτίμηση (σε συνδυασμό με ισχυρά συσταλτικά μέτρα, όπως αυτά που έχουν ήδη ληφθεί, και ιδιωτικοποιήσεις). Η μη χρήση της συνιστά απόπειρα «τετραγωνισμού του κύκλου» και οφείλεται, απλώς και μόνον, στο ότι η χώρα συμμετέχει στη ΖΕ. Για τα σταθεροποιητικά προγράμματα και τη «φιλοσοφία» του ΔΝΤ, βλ. π.χ. Thirlwall (2001, κεφ. 17) και Blanchard (2006, κεφ. 23).

[3]. Αυτό το ποσοστό προσεγγίζεται εάν ληφθεί υπόψη η σωρευτική απώλεια ανταγωνιστικότητας της οικονομίας (κατά το διάστημα 2001-2009), καθώς επίσης και ο μέσος ιστορικός ρυθμός διολίσθησης της δραχμής πριν από την ένταξη στο ευρώ. Επίσης, υποστηρίζεται από εκτιμήσεις του ΔΝΤ σχετικά με την εξισορρόπηση του τομέα εξωτερικών συναλλαγών της οικονομίας (βλ. Μαλλιάρopoulos και Αναστασάτος, 2011). Πάντως, το «βέλτιστο ποσοστό» μάλλον θα πρέπει να προσεγγιστεί μέσω δοκιμής-σφάλματος, δηλ. υποθέτοντας διαφορετικά ποσοστά ονομαστικής υποτίμησης και αξιολογώντας τις επιπτώσεις. Τέλος, σε αυτήν την περίπτωση θα πρέπει να διερευνηθεί η πιθανότητα χρησιμοποίησης συστήματος *πολλαπλών* συναλλαγματικών ισοτιμιών (διαφορικό ποσοστό υποτίμησης) με στόχους (i) την περαιτέρω προώθηση των εμπορευμάτων με υψηλή εξαγωγική διείδυση, (ii) την προστασία κλάδων στρατηγικής σημασίας ή που εκτιμάται ότι δύνανται να γίνουν, σε κάποιο βάθος χρόνου, σημαντικά ανταγωνιστικοί, και (iii) την αύξηση των εσόδων του δημοσίου τομέα και, άρα, την τόνωση των δημοσίων δαπανών (για αυτό το σύστημα ισοτιμιών, βλ. Steedman, 1993, κεφ. 7, και Thirlwall, 2001, σσ. 506-512).

[4]. Χάριν απλούστευσης, εξισώνουμε την πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία με: $(EP^*) / P$, όπου το E παριστά την ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία, οριζόμενη σε

νομισματικές μονάδες της ημεδαπής ανά νομισματική μονάδα της αλλοδαπής, το P^* το – εξ υποθέσεως αμετάβλητο – αλλοδαπό γενικό επίπεδο των τιμών, εκφρασμένο σε αλλοδαπό νόμισμα, και το P το ημεδαπό γενικό επίπεδο των τιμών, εκφρασμένο σε ημεδαπό νόμισμα.

[5]. Λόγω της θεωρητικής συνοχής του πολυτομεακού υποδείγματός μας και της επιτυχούς δοκιμασίας που υπέστη κατά την τελευταία υποτίμηση της δραχμής (Μάρτιος 1998), θεωρώ ότι οι εκτιμήσεις των σημείων 1 έως και 3 είναι σχετικά ασφαλείς. Διατηρώ αρκετές επιφυλάξεις για τις υπόλοιπες εκτιμήσεις, οι οποίες, πέραν των ελαστικοτήτων, βασίζονται στις συναθροιστικές εθνικολογιστικές ταυτότητες της ανοικτής οικονομίας, δεδομένου ότι δεν διαθέτω κάποιο αντίστοιχο εμπειρικό υπόδειγμα. Σε κάθε περίπτωση, για την παραγωγή πολύ πιο αξιόπιστων εκτιμήσεων απαιτείται η χρήση των «σραφφαϊανών υπερ-πολλαπλασιαστών» (βλ. Metcalfe and Steedman, 1981, και Mariolis, 2008), αφού αυτοί τροφοδοτηθούν με στατιστικά στοιχεία της ελληνικής οικονομίας.

[6]. Αν και απαιτείται περισσότερη διερεύνηση, αυτή η εκτίμηση βασίζεται σε μία πρώτη θεώρηση των γνωστών εξισώσεων (βλ. π.χ. World Bank, 2006, και Akyüz, 2007, Annex), οι οποίες διέπουν τη δυναμική του δημοσίου και του εξωτερικού χρέους, και στην υπόθεση ότι δεν γίνεται νομισματική χρηματοδότηση δημοσίου ελλείμματος. Ας σημειωθεί, τέλος, ότι από μόνη της η αναδιαπραγμάτευση του χρέους (ή ακόμα και η εξολοκλήρου διαγραφή του, η οποία προτείνεται από διάφορες πλευρές) απλώς θα μεταθέσει για το μέλλον την αναγκαιότητα επίλυσης των προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας, τα οποία απορρέουν από τη συνεχώς μειούμενη διεθνή ανταγωνιστικότητα αυτής (βλ. ερώτημα 3, σημείο (ii), του παρόντος).

[7]. Ας υπενθυμίσουμε ότι, ακόμα και κατά το σχετικά πρόσφατο παρελθόν, δηλ. προτού ευθυγραμμισθούν με τα νέα δεδομένα που επέβαλε η «παγκοσμιοποίηση», οι αρχές χρησιμοποιούσαν αυτό το μέσο και, συγκεκριμένα, ότι, όσον αφορά στην Ελλάδα, ο ποσοστιαίος ρυθμός αύξησης της νομισματικής βάσης (που αντιστοιχούσε στη χρηματοδότηση του δημοσίου ελλείμματος) ως ποσοστό του ονομαστικού Α.Εθν.Π. εξελίχθηκε ως ακολούθως: 3.4% (1976-1985), 1.5% (1986-1990), 0.7% (1993) (βλ. De Grauwe, 2001, σσ. 43-44 – προφανώς, η φθίνουσα πορεία του ποσοστού αντιστοιχεί στην προαναφερθείσα ευθυγράμμιση). Ως γνωστόν, η αύξηση της νομισματικής βάσης δεν συνεπάγεται μόνον την απαίτηση μικρότερων πρωτογενών πλεονασμάτων, αλλά και την (i) αύξηση του γενικού επιπέδου των τιμών, κατά ένα συγκριτικά μικρότερο ποσοστό, (ii) μείωση του ονομαστικού επιτοκίου, (iii) αύξηση του Α.Εγχ.Π., και, επομένως, τείνει να μειώσει, άμεσα και έμμεσα, το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του Α.Εγχ.Π..

[8]. Σε αντίθεση με την κλασική (Ricardo) και τη νεοκλασική (Heckscher-Ohlin-Samuelson) θεωρία, η σραφφαϊανή θεωρία αποδεικνύει ότι το ελεύθερο εμπόριο που στοχεύει στη μεγιστοποίηση του ποσοστού κέρδους, δεν οδηγεί, κατανάγκη, σε

αύξηση της κατανάλωσης ανά μονάδα απασχολούμενης εργασίας. Έτσι, είναι απολύτως δυνατόν να υπάρχουν καταναλωτικές ζημίες («negative gains from free trade») για όλες τις συμμετέχουσες χώρες, καίτοι τα ποσοστά κέρδους σε όλες αυξάνονται (βλ. Mainwaring, 1974, pp. 80-84, 1976, Steedman and Metcalfe, 1974, Mariolis, 2004). Δεν είμαι σε θέση να γνωρίζω εάν η ALBA δρα με γνώμονα (και) αυτό το πόρισμα της σραφφαϊανής θεωρίας.

Αναφορές

- Akyüz, Y. (2007) Debt sustainability in emerging markets: a critical appraisal, DESA Working Paper No. 61.
- Blanchard, O. (2006) *Μακροοικονομική*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο.
- De Grauwe, P. (2001) *Τα Οικονομικά της Νομισματικής Ένωσης*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Felipe, J. and Kumar, U. (2011) Unit Labor Costs in the Eurozone: The Competitiveness Debate Again, Working Paper No. 651, Levy Economics Institute.
- Gibson, H. D. (2010) Ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τομέα την περίοδο 1995-2003, στο: Οικονόμου, Γ., Σαμπεθαί, Ι. και Συμγιάννης, Γ. (επιμ.) (2010) *Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών της Ελλάδος: Αιτίες Ανισορροπιών και Προτάσεις Πολιτικής*, Αθήνα, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010.
- Gros, D. (2010) Adjustment Difficulties in the GIPSY Club, CEPS Working Document No. 326/March 2010 (www.ceps.eu/ceps/download/3011).
- Κάτσινος, Α. (2011) *Υποτίμηση και Εισαγόμενος Πληθωρισμός: Η Περίπτωση της Ελλάδας. Μία Ανάλυση Εισροών-Εκροών*, Διπλωματική Εργασία, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Οικονομική Επιστήμη, Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Krugman, P. και Obstfeld, M. (2011) *Διεθνής Οικονομική*, τόμος Β, Αθήνα, Κριτική.
- Μαλλιάρη, Δ. και Αναστασάτος, Τ. (2011) Ανταγωνιστικότητα, εξωτερικό έλλειμμα και εξωτερικό χρέος της ελληνικής οικονομίας, *Οικονομία & Αγορές: Eurobank Research*, τόμος 6, τεύχος 3, Απρίλιος.
- Μαριόλης, Θ. (2010) Όψεις της Παραγωγής και Κατανομής Εισοδήματος στην Ελληνική Οικονομία, στο: Θ. Μαριόλης (2011).
- Μαριόλης, Θ. (2011) *Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Ένωση και Οικονομική Κρίση*, Αθήνα, Matura.
- Μαριόλης, Θ., Οικονομίδης, Χ., Σταμάτης, Γ. και Φουστέρης, Ν. (1996) Ποσοτική εκτίμηση των επιπτώσεων της υποτίμησης στο «κόστος» παραγωγής, *Τεύχη Πολιτικής Οικονομίας*, 19, σσ. 5-55 (η ολοκληρωμένη εκδοχή της μελέτης κυκλοφόρησε το 1997, από τις εκδόσεις Κριτική).
- Μαριόλης, Θ. και Παπουλής, Κ. (2010α) «Δίδυμα ελλείμματα» και διεθνής ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, στο: Επιστημονική Εταιρεία Πολιτικής Οικονομίας (2011) *Οικονομική Κρίση και Ελλάδα*, Επιμέλεια: Α. Βλάχου, Ν. Θεοχαράκης και Δ. Μυλωνάκης, Αθήνα, Gutenberg (αναδημοσιεύθηκε στο: Μαριόλης (2011)).
- Μαριόλης, Θ. και Παπουλής, Κ. (2010β) Δυναμική του δημοσίου χρέους, οικονομική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα: μία σημείωση, *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη/Social Cohesion and Development*, 5 (1), σσ. 27-40 (αναδημοσιεύθηκε στο: Μαριόλης (2011)).
- Μαριόλης, Θ. και Κάτσινος, Α. (2011) Επιστροφή σε υποτιμημένη δραχμή, πληθωρισμός κόστους και διεθνής ανταγωνιστικότητα: μία μελέτη εισροών-εκροών, *Praxis. Μαρξιστική επιθεώρηση θεωρίας και πολιτικής*, 18 Ιουλίου 2011 (βλ. http://www.praxisred.blogspot.com/2011/07/blog-post_7327.html).
- Mainwaring, L. (1974) A Neo-Ricardian Analysis of Trade, Ph.D. thesis, University of Manchester, Mimeo.
- Mainwaring, L. (1976) The correction of the neo-Ricardian trade losses, *Economia Internazionale/International Economics*, 29, pp. 92-99.

- Mariolis, T. (2004) Pure joint production and international trade: a note, *Cambridge Journal of Economics*, 28, pp. 449-456.
- Mariolis, T. (2008) Pure joint production, income distribution, employment and the exchange rate, *Metroeconomica*, 59, pp. 656-665.
- Metcalf, J. S. and Steedman, I. (1981) Some long-run theory of employment, income distribution and the exchange rate, *The Manchester School*, 49, pp. 1-20.
- Steedman, I. (1993) *Διεθνές Εμπόριο*, Αθήνα, Κριτική.
- Steedman, I. and Metcalfe, J. S. (1974) The golden rule and the gain from trade, in: I. Steedman (ed.) (1979) *Fundamental Issues in Trade Theory*, London, Macmillan.
- Thirlwall, A. P. (2001) *Μεγέθυνση και Ανάπτυξη*, τόμος Β, Αθήνα, Παπαζήσης.
- World Bank (2006) *How to do a Debt Sustainability Analysis for Low-Income Countries* (http://siteresources.worldbank.org/INTDEBTDEPT/Resources/DSAGUIDE_EXT200610.pdf).